

6. Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г.С. Панова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 345 с.
7. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду (науково-аналітичні матеріали) / [В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова та ін.]. – К. : Національний банк України ; Центр наук. досл., 2008. – Вип. 11. – 286 с.
8. Ліквідність банківської системи України (науково-аналітичні матеріали) / В. І. Міщенко, А. В. Сомик [та ін.]. – К. : Національний банк України ; Центр наук. досл., 2008. – Вип. 12. – 180 с.
9. Смирнов А.В. Управление ресурсами и финансово-аналитическая работа в коммерческом банке / А.В. Смирнов. – М. : БДЦ-пресс, 2002. – 176 с.
10. Мельник Ю.Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю.Ф. Мельник, П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 3–15.
11. Пасхавер Б.Й. Ринок землі: світовий досвід та національна стратегія / Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 47–53.
12. Колотуха С.М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С.М. Колотуха, І.П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 89–96.
13. Наука та інновації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Пашковский В.С. Государственные институты развития как средство модернизации российской экономики / В.С. Пашковский, Е.П. Терновская // Бизнес и банки. – 2008. – № 10. – С. 1–4.

УДК 368.02:330(32)

Павленко О.П.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів*

Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Демчук Н.І.

*доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів*

Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Лащенко А.С.

асистент кафедри фінансів

Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО СТРАХОВОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена вивченню проблем та особливостей розвитку глобального страхового ринку в контексті сталого розвитку. Авторами відзначено основні напрямки та перспективи розвитку страхового ринку в світі та в Україні. Проаналізовано динаміку основних показників діяльності страхового ринку.

Ключові слова: страховий менеджмент, глобальний страховий ринок, страхові компанії, страхові премії, страхові виплати.

Павленко О.П., Демчук Н.І., Лащенко А.С. ОСОБЕННОСТИ ГЛОБАЛЬНОГО СТРАХОВОГО РЫНКА В КОНТЕКСТЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Статья посвящена изучению проблем и особенностей развития глобального страхового рынка в контексте устойчивого развития. Авторами отмечены основные направления и перспективы развития страхового рынка в мире и в Украине. Проанализирована динамика основных показателей деятельности страхового рынка.

Ключевые слова: страховой менеджмент, глобальный страховой рынок, страховые компании, страховые премии, страховые выплаты.

Pavlenko O.P., Demchuk N.I., Lashchenko A.S. FEATURES OF INSURANCE MARKET IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article is sanctified to the study of problems and peculiarities of development of the global insurance market in the context of sustainable development. The author pointed out the main directions and prospects of development of the insurance market in the world and in Ukraine. Also analyzed the dynamics of the main indicators of the insurance market.

Keywords: insurance management, global market insurance, insurance companies, insurance premiums, insurance payments.

Постановка проблеми. Глобальний страховий ринок з 2014 р. почав набирати оберти, не дивлячись на те, що економічна ситуація поліпшилась незначно, як наведено в аналітичному звіті Sigma перестрахової компанії Swiss Re «World insurance in 2014: back to life» [9]. Але разом з тим найбільшим ризиком для глобальної перспективи в 2015 р. є оновлена криза в Єврозоні, падіння фондового ринку в Китаї та зростаюча боргова криза на світовому ринку. Незважаючи на те що в Китаї вдалося сповільнити падіння економіки, уряд нашої країни повинен зберігати пильність у реформуванні фінансового й страхового сектору, а також провести моніторинг тіньової фінансової системи й внутрішнього боргу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями ринку страхових послуг в Україні займалися Л. Хорін, С.С. Осадець, В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, В.П. Лісвал, М.В. Мних, О.Д. Вовчак, О.В. Козьменко, О.М. Грабчук [1–8]. Науковці присвятили праці дослідженню страхового ринку в сучасних умовах, удосконаленню нормативної бази, підвищенню платоспроможності страхових організацій, вимогам до створення і діяльності страхових організацій. Разом з тим багато проблем, пов'язаних з формуванням і розвитком страхового ринку, до кінця не вирішено.

Мета статті полягає в узагальненні досвіду щодо здійснення діяльності страхових компаній, їх стра-

хового менеджменту, особливостей його здійснення і розвитку на страховому ринку України і світу. Необхідно проаналізувати динаміку основних показників діяльності страхового ринку та визначити напрямки і перспективи його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова фінансова криза та політична нестабільність держав стримують сталий розвиток як світового фінансового ринку, так і національних ринків. Продовження конфлікту між Росією й Україною може послабити зростання економіки, а відповідно, й ринку страхування у Європі, в той час як ситуація в Греції залишається нестабільною. Перехід проблем Греції на інші країни менш імовірний, але вихід Греції з Єврозони може послабити ріст ринку й погіршити ризик дефляції в Європі.

Низькі процентні ставки продовжують впливати на прибутковість страховиків. Загальна рентабельність у секторі страхування життя небагато покращилася в 2014 р., що було обумовлено посиленням фондів ринків, більш високими темпами росту премій і зусиль страховиків по скороченню витрат. Результати андеррайтингу в ризиковому страхуванні також були позитивними, але трохи нижче, чим в 2013 р., у зв'язку із впливом страхових виплат і списанням частини страхових резервів у зв'язку зі збитками минулих періодів. Страховий ринок, як і раніше, страждає від низьких процентних ставок, і загальна прибутко-

вість галузі залишається нижче докризового рівня. Експерти прогнозують в 2015 р. ріст премій зі страхування життя як у розвинених країнах, так і на ринках, що розбудовуються, особливо в Центральній та Східній Європі й Китаї. Ринок лайфогового страхування в США й Західній Європі, швидше за все, сповільнить свій ріст завдяки приросту в 2014 р. Перспективи галузі ризикового страхування на розвинених ринках будуть не такими райдужними – тарифи залишаються низькими, і хоча економічний ріст поліпшується, ріст ринку буде незначним. Ріст премій на ринках, що розбудовуються, залишиться високим, вважають аналітики. Рентабельність страховиків життя в 2015 р. навряд чи покращиться найближчим часом, враховуючи, що тягар від зниження прибутковості через низькі процентні ставки й поточних нормативних змін буде тривати. Аналогічні перспективи очікують і глобальний ринок ризикового страхування [9].

Таблиця 1

Динаміка страхових ринків

Ринки	Life	Non-life	Всього
Розвинуті страхові ринки	3,8%	1,8%	2,9%
Страхові ринки, що розвиваються	6,9%	8,0%	7,4%
Всього в світі	4,3%	2,9%	3,7%

Таблиця 2

Основні показники діяльності страхового ринку та його динаміка

Показник	2012	2013	2014	Темпи приросту, %	
				2013 до 2012 рр.	2014 до 2013 рр.
<i>Кількість договорів страхування, укладених протягом звітнього періоду, тис. одиниць</i>					
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у тому числі:	35204,8	87 328,5	35 975,7	148,1	-58,8
- зі страхувальниками – фізичними особами	29782,3	80345,0	32 699,4	169,8	-59,3
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	142952,0	97 952,0	98 737,5	-31,5	0,8
<i>Страхова діяльність, млн. грн.</i>					
Валові страхові премії, у тому числі:	21 508,2	28 661,9	26 767,3	33,3	-6,6
зі страхування життя	1 809,5	2 476,7	2159,8	36,9	-12,8
Валові страхові виплати, у тому числі:	5 151,0	4 651,8	5 065,4	-9,7	8,9
зі страхування життя	82,1	149,2	239,2	81,7	60,3
Рівень валових виплат, %	23,9%	16,2%	18,9%	-	-
Чисті страхові премії	20 277,5	21 551,4	18 592,8	6,3	-13,7
Чисті страхові виплати	4 970,0	4 566,6	4 893,0	-8,1	7,1
Рівень чистих виплат, %	24,5%	21,2%	26,3%	-	-
<i>Перестраховування, млн. грн.</i>					
Сплачено на перестраховування, в т. ч.:	2 522,8	8 744,8	9 704,2	246,6	11,0
-перестраховикам-резидентам	1 230,8	7 110,4	8 173,7	477,7	15,0
-перестраховикам-нерезидентам	1 292,0	1 634,4	1 530,5	26,5	-6,4
Виплати, компенсовані перестраховиками, у тому числі:	537,8	486,7	640,9	-9,5	31,7
- перестраховиками-резидентами	181,1	85,2	172,4	-53	102,3
- перестраховиками-нерезидентами	356,7	401,5	468,5	12,6	16,7
Отримані страхові премії від перестраховальників-нерезидентів	275,4*	324,0	12,9	17,6	-96,0
Виплати, компенсовані перестраховальникам-нерезидентам	15,9*	27,4	9,9	72,3	-63,9
<i>Страхові резерви, млн. грн.</i>					
Обсяг сформованих страхових резервів	12 577,6	14 435,7	15 828,0	14,8	9,6
- резерви зі страхування життя	3 222,6	3 845,8	5 306,0	19,3	38,0
- технічні резерви	9 355,0	10 589,9	10 522,0	13,2	-0,6
<i>Активи страховиків та статутний капітал, млн. грн.</i>					
Загальні активи страховиків (згідно з формою 1 (П)С/БО 2))	56 224,7	66 387,5	70 261,2	18,1	5,8
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів	48 831,5	37 914,0	40 530,1	-22,4	6,9
Обсяг сплачених статутних капіталів	14 579,0	15 232,5	15 120,9	4,5	-0,7

Ринок страхових послуг України залишається найбільш капіталізованим серед інших фінансових ринків країни. Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2014 р. становила 382, у тому числі СК life – 57 компаній, СК non-life – 325 компаній, (станом на 31.12.2013 р. – 407 компаній, у тому числі СК life – 62 компанії, СК non-life – 345 компаній). За 2014 р. частка валових страхових премій у відношенні до ВВП становила 1,7%, що на 0,3 в. п. менше в порівнянні з 2013 р.; частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП за 2014 р. становила 1,2, що на 0,3 в. п. менше в порівнянні з відповідним показником 2013 р. Згідно даних Insurance TOP, валові страхові премії в першому півріччі 2015 р. зросли 21,4% – до 13,4 млрд. грн., в тому числі по ризиковому страхуванню – 12,5 млрд. грн. (+17,6%), по страхуванню життя – 939 млн. грн. (+3,9%). Чисті премії зросли на 39,9% – до 12,2 млрд. грн. На ТОП-20 ризикових страховиків припадає 5,9 млрд. грн. премій, що на 32% більше, ніж за такий самий період минулого року (4,47 млрд. грн.). На другу двадцятку компаній припадає 1,27 млрд. грн., на третю – 482 млн. грн. 50 найкрупніших ризикових страховиків отримали від фізичних та юридичних осіб в першому півріччі 2015 р. більше 7,46 млрд. грн. – зростання в аналізованій індикативній групі страховиків склав 26,9% (5,88 млрд. грн. в першому півріччі 2014 р.) [4; 9].

Обсяг валових страхових виплат/відшкодування у порівнянні з 2013 р. збільшився на 413,6 млн. грн. (8,9%), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 326,4 млн. грн. (7,1%). У структурі чистих страхових виплат відбулися зміни в розрізі видів страхування. Так, збільшилась частка страхових виплат за такими видами страхування: страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (з 1,5% до 3,3%), страхування життя (з 3,3% до 4,9%), медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) (з 22,1% до 22,7%), страхування майна (з 3,0% до 3,5%). Водночас частка чистих страхових виплат зі страхування фінансових ризиків значно скоротилася (з 2,0% до 0,9%) також зменшилась частка виплат зі страхування кредитів (з 2,2% до 1,2%). Частка чистих страхових виплат з автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») залишилась на

рівні попереднього року (56,1%). Рівень валових страхових виплат у порівнянні з аналогічним періодом 2013 р. (16,2%) збільшився на 2,7 в. п. та становив 18,9%. Основні показники діяльності страхового ринку України та його динаміка представлені в таблиці 1. Збільшення рівня валових страхових виплат пов'язане зі зменшенням надходжень валових страхових платежів (-6,6%) при збільшенні валових страхових виплат (+8,9%). Високий рівень валових та чистих страхових виплат спостерігається з медичного страхування – 68,2% та 73,6%, за видами добровільного особистого страхування – 42,0% та 49,0%, з обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів – 37,6% та 39,0% відповідно.

Операції вихідного перестраховування за 2014 р. зросли на 11,0% – з 8744,8 млн. грн. до 9704,2 млн. грн. На збільшення операцій вихідного перестраховування за 2014 р. вплинуло збільшення на 15,0% перестраховування в середині країни. При цьому на 6,4% зменшилась операція з перестраховування із страховиками-нерезидентами. Також у порівнянні з аналогічним періодом 2013 р. зросли такі показники, як загальні активи страховиків (5,8%) та активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів (6,9%). Збільшення активів, визначених ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів, обумовлене в першу чергу збільшенням обсягів цінних паперів, що емітуються державою на 43,9% (з 2355,4 млн. грн. до 3390,0 млн. грн.), права вимог до перестраховиків на 27,3% (з 3038,5 млн. грн. до 3867,4 млн. грн.), грошових коштів на поточних рахунках на 27,7% (з 2184,7 млн. грн. до 2789,7 млн. грн.). При цьому в активах страховиків зменшилися обсяги банківських вкладів (депозитів) на 2,8%. Станом на 31.12.2014 р. показник загального обсягу сплачених статутних капіталів незначною мірою відхилився від аналогічного показника станом на аналогічну дату минулого року (станом на 31.12.2013 р. – 15232,5 млн. грн., станом на 31.12.2014 р. – 15120,9 млн. грн.). Страхові резерви станом на 31.12.2014 р. зросли на 9,6% у порівнянні з аналогічною датою 2013 р. При цьому технічні

Таблиця 3

Кількість страхових компаній у 2012–2014 рр.

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2012 р.	Станом на 31.12.2013 р.	Зміни у 2014 р.		Станом на 31.12.2014 р.
			внесено інформацію	виключено інформацію	
Загальна кількість	414	407	10	35	38
в т.ч. СК non-Life	352	345	9	29	32
в т.ч. СК Life	62	62	1	6	57

Таблиця 4

Концентрація страхового ринку за 2014 р.

Перші (Топ)	страхування Life		страхування non-Life		
	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Кількість СК, які більше 50% страхових премій отримали від перестраховувальників
Топ 3	967,2	44,8	3 841,9	15,6	2
Топ 10	1 970,8	91,2	8 607,3	35,0	3
Топ 20	2 132,4	98,7	13 243,5	53,8	4
Топ 50	2 159,8	100,0	19 401,6	78,8	7
Топ 100	x	x	22 981,1	93,4	11
Топ 200	x	x	24 482,1	99,5	14
Всього	2 159,8	100,0	24 607,5	100,0	25

страхові резерви зменшилися на 0,6%, а резерви зі страхування життя, навпаки, збільшилися на 38,0%. Кількість страхових компаній (СК) станом на 31.12.2014 р. становила 382, з яких 57 СК зі страхування життя (СК Life) та 325 СК, що здійснювали види страхування інші, ніж страхування життя (СК non-Life) [10].

За 2014 р. кількість страхових компаній зменшилася на 25 одиниць. Концентрація страхового ринку за надходженнями валових страхових премій станом на 31.12.2014 р. представлена в таблиці 4.

Можна констатувати, що, незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 99,5% – акумулюють 200 СК non-Life (61,5% всіх СК non-Life) та 98,7% – 20 СК Life (35,1% всіх СК Life). По ринку страхування життя Індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ) склав 1042,55 (у 2013 р. – 1222,15),

по ринку ризикових видів страхування становив 206,72 (в 2013р. – 188,92). В цілому по страховому ринку індекс Герфіндаля-Гіршмана склав 181,49 (у 2013р. – 166,81).

Дані свідчать, що на ринку видів страхування інших, ніж страхування життя, спостерігається значний рівень конкуренції (ННІ в п'ять разів менше 1000), в той час як на ринку страхування життя наявна помірна монополізація. Розмір валових страхових виплат за 2014 р. становив 5065,4 млн. грн., у тому числі з видів страхування інших, ніж страхування життя, – 4826,2 млн. грн. (або 95,3%), зі страхування життя – 239,2 млн. грн. (або 4,7%). Валові страхові виплати за 2014 р. збільшилися на 8,9% порівняно з 2013 р., чисті страхові виплати збільшилися на 7,1% і становили 4893,0 млн. грн. [11]. Структура валових та чистих страхових виплат за 2013–2014 рр. представлена в таблиці 5.

Таблиця 5

Структура валових та чистих страхових виплат за 2013–2014 рр.

Види страхування	Страхові виплати, млн. грн.				Темпи приросту страхових виплат 2014 до 2013 рр., %	
	2013		2014		валових виплат	чистих виплат
	Валові	Чисті	Валові	Чисті		
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»)	2 609,1	2 559,6	2 873,9	2 744,1	10,1	7,2
Страхування фінансових ризиків	119,3	89,3	46,9	41,6	-60,7	-53,4
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	1 010,4	1 010,1	1 108,6	1 108,5	9,7	9,7
Страхування кредитів	98,8	98,8	60,0	60,0	-39,3	-39,3
Страхування від вогневих ризиків та стихійних явищ	69,	69,1	192,9	161,7	176,0	134,0
Страхування майна	138,	137,6	176,4	172,5	27,3	25,4
Страхування медичних витрат	102,4	101,3	112,1	111,1	9,5	9,7
Страхування життя	149,2	149,2	239,2	239,2	60,3	60,3
Інші види страхування	354,1	351,6	255,6	254,3	-27,8	-27,7
Всього	4 651,8	4 566,6	5 065,4	4 893,0	8,9	7,1

Таблиця 6

Рівень чистих страхових виплат та чисті страхові виплати за видами страхування за 2013–2014 рр.

Види страхування	Чисті страхові виплати (млн. грн.)		Рівень чистих страхових виплат, %	
	2013	2014	Станом на 31.12.2013 р.	Станом на 31.12.2014 р.
Страхування наземного транспорту («КАСКО»)	1 514,4	1 617,5	46,3%	52,9%
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	1 010,1	1 108,5	72,4%	73,6%
Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів (ОСЦПВ)	960,8	987,4	40,5%	41,1%
Страхування життя	149,2	239,2	6,0%	11,1%
Страхування майна	137,6	172,5	5,5%	8,4%
Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	69,1	161,7	4,2%	12,9%
Обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (за додатковими договорами) «Зелена картка»	84,4	139,2	25,1%	28,8%
Страхування медичних витрат	101,3	111,1	31,3%	34,5%
Страхування здоров'я на випадок хвороби	66,5	68,4	17,9%	22,7%
Страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту)	98,8	60	14,4%	15,5%
Страхування фінансових ризиків	89,3	41,6	3,7%	2,1%
Страхування вантажів та багажу	67,3	30,4	7,0%	3,5%
Авіаційне страхування	22,7	9,8	10,2%	3,7%
Інші види страхування	195,1	145,7	7,5%	9,5%

Зростання обсягів чистих страхових виплат за 2014 р. мало місце у всіх основних системоутворюючих видах страхування, водночас виплати у страхуванні фінансових ризиків та страхуванні кредитів зменшилися на 53,4% та 39,3% відповідно. Рівень валових страхових виплат (відношення валових страхових виплат до валових страхових премій) станом на 31.12.2014 р. становив 18,9% (табл. 6). Збільшення рівня валових страхових виплат на 2,7 в. п. у порівнянні з попереднім роком пов'язане зі зменшенням надходжень валових страхових платежів (-6,6%) при збільшенні валових страхових виплат (+8,9%). Високий рівень валових страхових виплат (більше за загальний по ринку) спостерігався за такими видами страхування: з медичного страхування – 68,2, добровільне особисте страхування – 42,0%, обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів – 37,6%, недержавне обов'язкове страхування – 31,5%. Так, рівень чистих страхових виплат із страхування наземного транспорту (КАСКО) станом на 31.12.2014 р. зріс на 6,6 в. п. – до рівня 52,9%; рівень чистих страхових виплат із страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ збільшився на 8,7 в. п. – до рівня 12,9%; рівень чистих страхових виплат із страхування життя зріс на 5,1 в. п. – до рівня 11,1%; рівень чистих страхових виплат із страхування вантажів та багажу станом на 31.12.2014 р. зменшився на 3,5 в. п. – до рівня 3,5% у порівнянні з відповідним показником попереднього року. Традиційно високим залишається рівень чистих виплат з медичного страхування (73,6%) [3; 6].

Висновки. Ринок страхових послуг України розвивається динамічно, але порівняно зі світовими тенденціями він характеризується низькими показниками. Також слід відмітити, що український ринок

страхових послуг має значний потенціал для подальшого розвитку за умови динамічного зростання національної економіки, удосконалення нормативно-правової бази та ефективного державного регулювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Грабчук О.М. Порівняльний аналіз тенденцій розвитку ринку страхування життя в Україні та ряду розвинених країн світу / О.М. Грабчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://confcontact.com/2015_04_25/77_kinchak.html.
2. Климчук А.В., Кудельський В.Е. Тенденції розвитку ринку страхових послуг в Україні / А.В. Климчук, В.Е. Кудельський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/klimchuk-av-kudelskiy-ve-tendentsiyi-rozvitku-rinku-strahovih-poslug-v-ukrayini/>.
3. Козьменко О.В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку : [монографія] / О.В. Козьменко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 350 с.
4. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/pidsumky_SK.pdf.
5. Сіренко І. Аналіз розвитку страхового ринку та оцінка його перспектив / І. Сіренко // Страхова справа. – 2009. – № 3(35). – С. 23–25.
6. Хилько А.О. Удосконалення функціонування ринку страхових послуг в Україні із урахуванням зарубіжного досвіду / А.О.Хилько [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/klimchuk-av-kudelskiy-ve-tendentsiyi-rozvitku-rinku-strahovih-poslug-v-ukrayini/>.
7. Хорін Л. Концепція розвитку страхового ринку / Л. Хорін // Фінансовий ринок України. – 2010. – № 11. – С. 26.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://media.swissre.com/documents/sigma4_2015_en.pdf.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua/files/INFO/sk_i_piv_%202015.pdf.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/hotnews/15/09/10/32900>.
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/files/file00552.pdf>.